

Magyar politika az ezredfordulón I.

LENGYEL LÁSZLÓ

„Egy hegy megy
Szembejön egy
másik hegy.
Ordítanak ordasok,
Össze ne morzsoljatok.
Én is hegy
Te is hegy
Nekünk ugyan egyremegy.”
Weöres Sándor

Milyen lesz Magyarország politikai rendszere 2005-ben, tizenhárom év múlva? Milyen lesz a magyar átalakulás? Kik lesznek a főszereplői? Lejátszódik-e három-négy választási ciklus alatt a demokrácia összeomlása és újraépülése? Minderről csak nagyon bizonytalan jóslatokat lehet mondani. Dolgozatom egyszerű számbavétel a lehetséges forgatókönyvekről és azokon belüli változatokról. Egyrészt Magyarország külső helyzetéről, kelet-európai elhelyezkedéséről, másrészt a magyar belpolitika alakulásáról, a parlamentarizmusról, a pártokról, az elnöki rendszerről, a nemzeti intézményekről, az érdekképviselletekről, az önkormányzati rendszerről, a civil szféráról és az egyházak politikai befolyásáról.

Bevezetés

A forgatókönyvek, amelyeket felvázolok, nem színházi scenáriók, amelyeket ismert vagy ismeretlen politikai szereplők írnak, és nem is haditervek, amelyekre nagyhatalmak, nemzetközi szervezetek, vagy magyarországi politikusok és politikai pártok hatalmi stratégiáikat építhetik. Olyan forgatókönyvek ezek, amelyek a lehetséges fejlődés politikai változatait tartalmazzák, amelyek számbavétele után, már mind a hazai, mind a nemzetközi szereplők dönthetnek stratégiai céljaikat illetően.

A politikai forgatókönyveknek különösen súlyos feltételei vannak gazdaságilag és társadalmilag. Néhány gazdasági feltételt föl kell sorolnom, amelyek a politikai alternatívákat döntően befolyásolhatják.

Gazdasági és társadalmi peremfeltételek

1. A magyar gazdaság pályája 2005-ig különbözni fog mind kelet-európai társainak többségétől, mind pedig Nyugat-Európa országaitól. Ez a pálya csak Csehországhoz és Szlovéniáéhoz lehet hasonlatos. A kelet-európai országokban az 1989 utáni átalakulás nem csökkentette, hanem növelte a válságot. E válság következtében csökken a GDP, iparágak omlanak össze, hanyatlik az agrárgazdaság, tömegessé válik a munkanélküliség, és az országok többségében szétesik a pénzrendszer, hiperinflációs jelenségek mutatkoznak. Magyarországon az átmenet ugyan visszaeséssel járt és jár, de az ország 1993-tól inkább stagnáló, a 0-növekedés körül ingadozó pályán mozog, mint a tartós lefelé mozgásén. Ennek megfelelően, 1995-ig

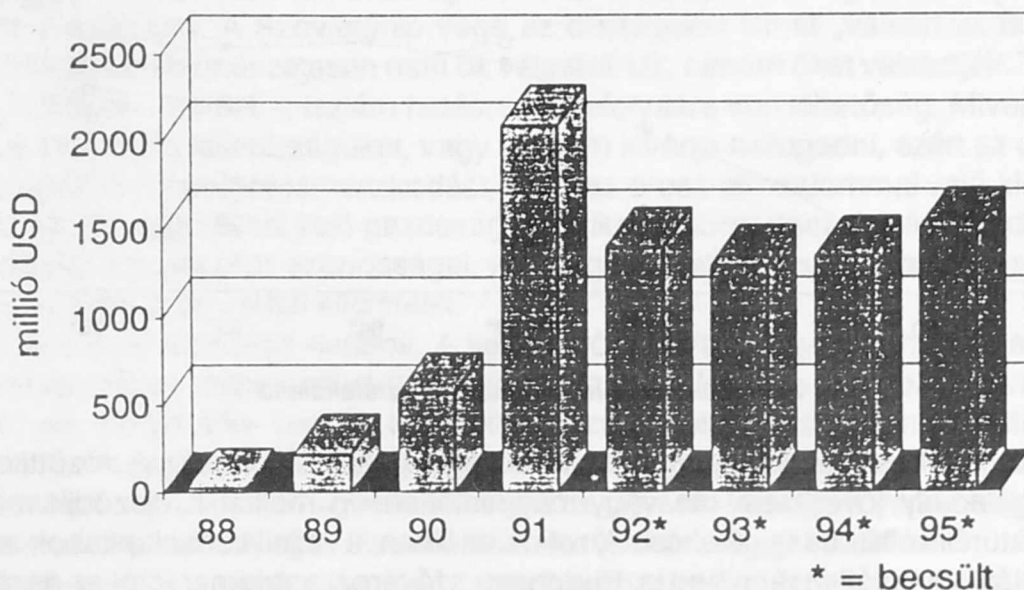
feltehetően nem, vagy minimális növekedés lesz, majd 1995 és 2005 között évi 3-3,5%-os átlagos növekedéssel számolhatunk. (Derűlátó vélekedések szerint az évi átlagos növekedés eléri majd a 4-4,5%-ot.) Ez a növekedés távolodást fog jelenteni a többi kelet-európai országtól, de nem, vagy kis mértékben csökkenti a távolságot Nyugat-Európához képest. (Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy Európa korábban prognosztizált növekedése aligha fog megvalósulni.)

2. A reálgazdaságban át fog alakulni az ipar, az agrárgazdaság és a harmadik szektor aránya a harmadik szektor javára. Magyarország sajátos közvetítő kereskedelmi, szolgáltatói és pénzügyi szerepet tölthet be. Ezért a mai 32%-os ipari foglalkoztatottsági arány 30-31%-ra csökkenhet, esik az agrárfoglalkoztatottak aránya 13%-ról 10%-ra, és a szolgáltatásokban foglalkoztatottaké 55%-ról 58-60%-ra növekedhet. A kitermelő iparok visszaszorulnak a feldolgozóipar javára.

3. A magántulajdon aránya népgazdasági szinten az ezredfordulóra elérheti a 60-65%-ot, de ezen belül a feldolgozóiparban éppen csak többségbe kerül. Feltehetően tartósan fennmarad egy jelentős kiterjedésű és befolyású állami szektor, amelynek hatékonysága alacsonyabb lesz a mozgékonyabb magántulajdonnál. Sok fél-állami, állami függőségű intézményi tulajdon marad, és a magántulajdon első élesztői korábbi menedzserek, államigazgatási tisztviselők lesznek.

4. A korábbi állami túlvállalások miatt az ezredfordulóig fog tartani az állami költségvetés gazdasági túlsúlyának csökkentése, a magas költségvetési hiány leszorítása. A költségvetés mai 60% körüli részesedése a jövedelmek elosztásában csak fokozatosan vihető lejjebb. Minden százalékért meg kell küzdeni. Az állami nagy rendszerek átalakításához külső forrásra is elkerülhetetlenül szükség lesz. A hiány a 90-es évek közepéig tartó stagnálásban évről évre meg fogja haladni a GDP 5%-át, ennek a helyzetnek a javulása csak akkor képzelhető el, ha a későbbi növekedés nem a költségvetési hiány terhére történik.

5. A meglévő külső adósság ellensúlyozására, illetve a növekedés beindítására elengedhetetlen, hogy a mai 1-1,5 milliárd dollár évi működő tőke továbbra is beáramoljék, sőt, ennél jelentősebb mértékű befektetésekre is sor kerüljön. Ha az adósságkezelésnek nem alakulnak ki új formái – például az éves kamat átváltása környezetvédelmi, infrastrukturális tőkeberuházásokra –, akkor az évi 1-1,5 milliárd dollár csak a 0-növekedéshez elegendő. Ha ezt nem egészíti ki egy átfogó modernizációs program, akkor Magyarország esélyei jelentősen csökkennek. Feltevésem szerint, sajnos csak a mai állapot folytatódása reális, ennél nagyobb befektetésekre nem nagyon számíthatunk.

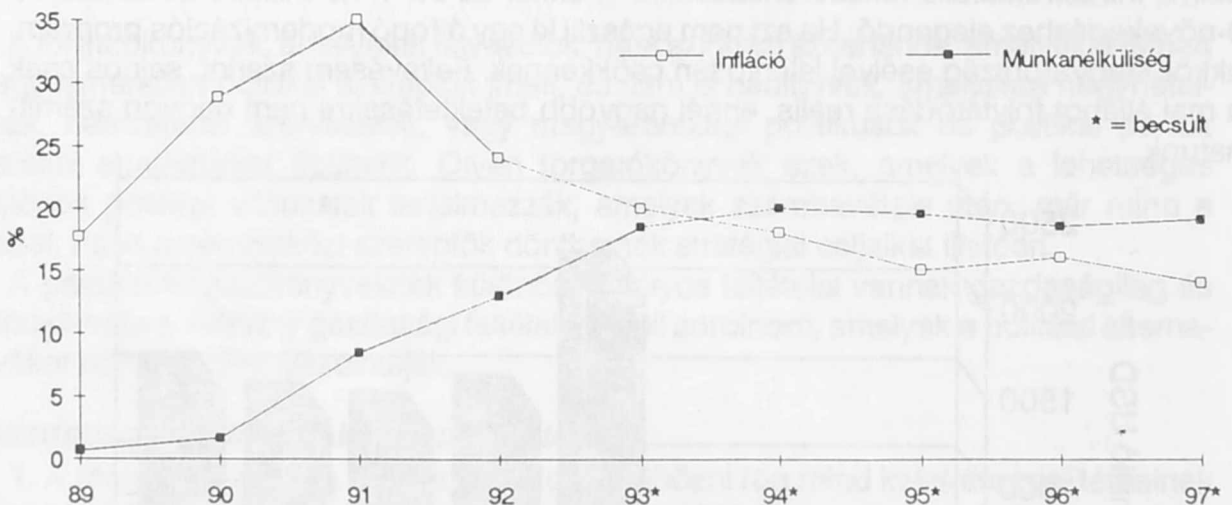
Éves külföldi befektetések Magyarországon

A külkereskedelem mozgástere továbbra is Németország, Ausztria és Olaszország lesz, de lehetséges növekedésünk feltétele, hogy Magyarország megkapaszkodik az orosz piacon. A magyar befektetők és kereskedők megjelentek és meg fognak jelenni a keleti országokban, hogy részesedjenek ezen országok átalakulásából. A Keletről, főként Oroszországból, legálisan és illegálisan beáramló jövedelmek stabilizálják a gazdaságot, a jövőben a növekedés felhajtójává is válhatnak.

6. Az infláció mértéke a kilencvenes évek közepéig kétszámjegyű, 20% felől lassan lefelé mozgó lehet. Ezután kerülhetünk be az egyszámjegyű tartományba. Arra semmiképpen sem kell felkészülnünk, hogy az infláció váratlanul felszökik, és olyan hiperinflációs tüneteket mutat, mint az orosz, az ukrán vagy a román. Ugyanakkor, az inflációt könnyebb beszorítani a 25% alatti régióba, mint onnan gyorsan levinni 10% alá.

7. A viszonylag magas hitelkamatok fennmaradása szükségszerű mindaddig, amíg a kereskedelmi bankok rossz portfóliója, akár privatizálással, akár hitelkonszolidálással meg nem oldódik. Ugyancsak a magas kamatok mellett szól, hogy a költségvetés hiánya csak a pénzpiacról felvett hitelekkel egyensúlyozható ki. 1992-ben fokozatosan lefelé haladtak a kamatok, de az alapvető okok fennmaradása miatt várhatóan a kilencvenes évek közepéig magas kamatokkal kell számolnunk.

8. A munkanélküliség jelenlegi 12,5-13%-os aránya tovább fog emelkedni, és tetőzödhet 20%-on. Az igazi kérdés az, hogy hol lesz a munkanélküliség beállási pontja. Figyelembe véve a gazdasági szerkezetváltást, a külföldi munkavállalás nehézségeit, a beáramló új munkavállalókat, valószínűleg hosszú időre 11-12%-on fog megállapodni a munkanélküliség, azaz valahol 550-600 ezer munkanélküli körül. A munkanélküliség jelentős egyenlőtlenségben oszlik el, és fog eloszlani az országban, így Budapesten és az azt körülvevő övezetben, az ország északnyugati és nyugati részén csekélyebb mértékű, az ország északkeleti, keleti részében magas lesz, vagyis ez a különbség ötszörös-hatszoros lehet. (1992-ben a budapesti 6%-kal szemben az észak-kelet-magyarországi egyes térségek 30% feletti munkanélkülisége áll.)

Az infláció és a munkanélküliség alakulása

9. A kilencvenes évek közepéig növekedni fog a gazdasági térségek közötti egyenlőtlenség, amely jövedelem- és vagyonegyenlőtlenség mellett kifejeződik majd az infrastrukturális ellátottság, a lakáshelyzet mutatóiban, a vállalkozásalapítások, a munkához jutás egyenlőtlenségeiben is. Budapest, a fővárosi agglomeráció, az északnyugati régió fejlődése mellett várható, az északkeleti régió tartós visszaesése.

10. Az ezredfordulóig folyamatosan tovább fognak növekedni a társadalmi rétegek közötti jövedelmi és vagyoni különbségek. A mai átalakulást elsősorban a középrétegek fizetik meg. A legalsó decilis és a felső decilis közötti jövedelemarány az ötszörösről a hét-nyolcszorosára emelkedhet. A jövedelmi és vagyoni különbségek növekedése lefogyaszthatja és részben kettészakíthatja a Kádár-korban keletkezett jelentős középrétegeket. A kérdés az, hogy a fejlődés tartós szegénységre ítéli-e a lakosság 20-25%-át, ugyanakkor kiugróan magas jövedelmek jelennek meg egy felső rétegnél, vagy egy ennél is rosszabb helyzet alakul ki, amikor a társadalom egyharmadának lesz csak kiútja, és kétharmadára vár leszakadás. Derűlátó feltevés szerint inkább egy kétharmad-egyharmad arány fog kialakulni, és az ezredforduló után lassan ismét hízni kezdhet a közép.

11. Végül, a gazdasági mechanizmust és intézményrendszert a kilencvenes évek közepéig tovább fogja jellemezni egy sajátos kettősség. Az egyik oldalon a lassú, átpolitizált, személyi kapcsolatokon alapuló államgazdaság, a másikon az előle menekülő, rejtőzködő magán-, illetve árnyékgazdaság. A két rendszer mind gazdasági szabályaiban, mind társadalmi normáiban kettéválik. E szabályok többnyire informális alkukon, kompromisszumokon és nem a látható, számon kérhető jogokon alapulnak. Szürke társadalmi szerződések lépnek érvénybe, a korrupció, az uram-bátyám összefonódás szerződései. S negatív társadalmi megállapodások köttetnek, ahol mindenki akkor jár jól, ha nem megtartja, hanem megszegi a normákat (Hankiss-axióma). De a kilencvenes évek második felében, részben egy új szakképzett nemzedék és gazdasági-politikai elit megjelenésével, részben az ideologikus politizálásból való kiábrándulás hatására, növekedni fog a szakértelem, a törvényesen számon kérhető szabályozás és intézmények szerepe.

Történeti és globális feltételek

1. 1989 után megszűnt, illetve radikálisan csökkent a kelet-európai országok *történelmi predesztinációja és determinációja*. Jövőjük nem közvetlenül következik a múltjukból. Olyan utak is elképzelhetőkké váltak, amelyek korábban nem is látszottak. A történelemnek, így a kelet-európai történelemnek sincs célja. Semmiféle történelmi meghatározottsága nincs annak, hogy a kelet-európai országoknak előbb vagy utóbb a politikai diktatúrából a demokráciába, a központosított államgazdaságból a piacgazdaságba kell érkezniök. (Ahogy korábban sem, hogy a kapitalizmusból szükségszerűen a szocializmusba, a kommunizmusba érkezzenek.)

2. *Véget ért*, ha csak átmenetileg is, a kelet-európai országok külső, *birodalmi meghatározottsága*. A Szovjetúnió vége az országokat ismét „választási helyzetbe” hozta, amelyben természetesen nem ők választanak, hanem őket választják. Többféle, orosz, európai – német –, iszlám hatásra és befolyásra van lehetőség. Mivel Nyugat-Európa csak szűk kisebbségüket, vagy azt sem kívánja befogadni, ezért az országok vagy a kisállami önerőre támaszkodást, vagy az orosz birodalommal való kiegyezést kereshetik. Az egymással való gazdasági, politikai, katonai összefogást akadályozzák a gazdasági szerkezetek azonosságai, versengésük ugyanazokon az áru- és tőkepiacokon, az etnikai és vallási ellentétek.

3. *Nincsenek biztosított határok*. A kelet-európai térség egyetlen határát sem lehet tökéletesen biztosítottnak tekinteni. Ugyanakkor *nem létezik a határok megváltoztatásának nemzetközi elve sem*. A nemzetközi szerződések által garantált határok egy részét már megváltoztatták, egy másik részüknek erős valószínűsége van, de nincsenek kialakult normák a változtatásra. A határok ugyanakkor egyre inkább *átjárhatatlanok* lesznek Kelet és Nyugat, illetve a kelet-európai országok között is.

4. *Befejeződött* a térség *ideológiai meghatározottsága*. Nemcsak a kommunista-szocialista ideológia monopóliuma szűnt meg, hanem a neokonzervatív és a liberál-

lis, vagy a szociálliberális meghatározottság is. Nincs kívülről meghatározott, mindenre kiterjedő ideológiai társadalomkép. Világossá vált, hogy nem csupán a kommunista ideológia került válságba, hanem a neokonzervatív és a liberális ideológia is. Az ideológiák válsága következett be. Kérdéssé vált, hogy van-e egyáltalán olyan ideológia, amely a kelet-európai népek helyzetét nemcsak magyarázza, hanem javítja is.

5. *Vége a kelet-európai modell-meghatározottságnak.* A szovjet típusú társadalom és gazdaság adminisztratív gyakorlati modellje már nem korlátlanul meghatározó. A szovjet modell válsága csak időlegesen takarta el a liberális tömegdemokratikus modell válságát. Nemcsak a „második világ” olvadt el, hanem értelmét veszítette a „fejlődő országok”, a „harmadik világ” meghatározás is, ennek következtében kérdés, hogy mi maradt az „első világból”, az „első világból” mint modellből. Nincs európai modell, ezért nincs lehetőség sem, hogy egy euópai modell utánzását, elérését vegyék tervbe a kelet-európai országok.

6. A szovjet típusú társadalom és gazdaság által nevelt, sorbaállított, büntetett és jutalmazott kelet-európai ember, a „*homo sovieticus*” értékvilága *megrendült* ugyan, *de fennmaradt*. A keletnémet, román, bolgár vagy orosz „*homo sovieticus*” belvilága és kapcsolati rendszere tartós ellenfele a piaci típusú gazdasági modernizációnak. Itt egy sajátos ellen-civilizációról van szó, amely meghatározza a világlátást, a mindennapi élet kultúráját. Ez a civilizáció, ez a kultúra nem változtatható meg egyik napról a másikra.

7. A kétpólusú világtrend után *még nem alakult ki egy új világtrend.* A nagyhatalmak saját belső problémáikkal vannak elfoglalva, nincs egyértelmű és kiszámítható stratégiájuk se a föld globális gondjainak megoldására, se Észak-Dél, Észak-Kelet egyensúlytalanságára, se a helyi konfliktusok kezelésére. Pillanatnyilag a halogatás, a problémák időbeli továbbtolása és a konfliktusok elreteszése az egyetlen stratégiájuk.

A kilencvenes évek közepén folytatódik a világ *regionalizálódása*, és a regionális bezárkózás. Az észak-amerikai, nyugat-európai és délkelet-ázsiai gazdasági, politikai régiók versenye tovább éleződik. Az ezredforduló nagyhatalmi meglepetése a *kínai* gazdasági, politikai és katonai megerősödés.

A nemzetközi pénzügyi intézmények egy korábbi korszakra kitalált és alkalmazott mércerendszerét immár nem, vagy csak állandó korrekciókkal lehet alkalmazni. (Oroszország felvétele az intézményekbe a megfelelő paraméterek teljesítése nélkül kikezdi az IMF és a Világbank értékelési rendszerét.) A felülvizsgálat előbb vagy utóbb elkerülhetlenné válik. De akár a Valutaalap, akár a Világbank sémáinak átalakításához, a szervezetek tehetetlenségének legyőzéséhez hosszabb időre van szükség.

8. 1989 novembere és 1990 októbere között, az Európai Közösségnek semmiféle beleszólása nem volt a *német egyesülésbe*. (Az egyesülés a négy nagyhatalom – a Szovjetunió, az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország – politikai megállapodása, illetve német belügy volt.) A „jugoszláv válságba” történő első európai beavatkozás ugyancsak az Európai Közösség kihagyásával történt. Mindez Maastricht után is megkérdőjelezi az egységes politikai fellépést.

Az Európai Közösség maastrichti szerződésben lefektetett változata megvalósulásának kicsiny az esélye. Ha mégis megvalósulna, akkor Kelet-Közép-Európa egyetlen országa sem lesz abban a gazdasági és politikai helyzetben, hogy megfeleljen Maastricht szigorú konvergencia-követelményeinek. De az Európai Közösség országai és régiói belső gazdasági és politikai ellentétei, elsősorban Németország megváltozott szerepe, távolodást mutatnak Maastrichttól. Egységes európai cselekvés a kérdések döntő többségében nem várható. Mindennek és korábbi illúzióik szétfoslásának köszönhetően, az Európai Közösségnek, egyes kisebb és nagyobb hatalmainak nincs Kelet-Európa-stratégiája, se „keleti politikája”, se más politikája. A kelet-európaiaknak

a korábbinál nagyobb európai érdektelenségre, távolságtartásra, visszafogottságra kell felkészülniük.

9. A nyugati világnak előbb vagy utóbb meg kell tanulnia, hogy Kelet-Európában a működő tőke jobb, mint a pénzhitel, a kereskedelem jobb, mint a barter, de a barter jobb, mint a segély, vagy több a semminél, hogy a segély csak akkor ér valamit, ha nem saját maguknak, saját szakértőiknek adják, hanem legalább valami keveset az adott ország népességének is, s végül, hogy a rábeszélés vagy a fenyegetés hatására sem fognak ezek a szegény társadalmak egymással összefogni, nem fogják ellenségeskedéseiket befejezni.

A fentiekből nem következik, hogy a „történelem véget ért”, hogy a „világszellem megvalósította önmagát”, hogy „Kelet bukása után, következik Nyugat alkonya”. Új történelmi helyzet van, amire éppúgy nem vagyunk felkészülve, ahogy az 1917-18 utáni új helyzetre a világ politikacsinálói. Az sem következik az egészből, hogy a kelet-európai „valódi rendszerváltást”, „igazi forradalmat” elsikkasztották akár az előző rendszer őrzői, akár Európa, vagy a nyugati világ. Nem egy „nachholende Revolution” (helyrehozó, bepótló forradalom) ment végbe Keleten, mert a történelem nem egy iskola, ahol mindenkinek kötelezően ki kell járnia a nyolc osztályt, s a bukottaknak pótolniuk kell. Kelet-Európa országai most nem az elmulasztott fejlődést hozzák be, vagy mulasztják el ismét, mint lehetőséget, ahogy Szovjet-Oroszország, vagy Itália sem ezt tette az első világháború után. Az 1989-es fordulat az azzal való szembenézésre kell, hogy ösztönözzön, hogy létezik-e a történelemnek egy egyirányú folyamata, vagy sem. És vajon most dőltek-e el a kelet-európai sorsok, vagy szélesebb történelmi horizontot kell áttekintenünk?

A forgatókönyvek ezután szinte maguktól íródnak.

Magyarország külső helyzete

Katasztrófa forgatókönyv

a) *Az Orosz Birodalom visszavág*

A kilencvenes évek elején Kelet-Európa országaira új versailles-i és trianoni szerződések kényszerítenek. Ennek a szerződési rendszernek van egy egyértelmű nagyhatalmi vesztese: Oroszország. (Középhatalmi vesztese: Szerbia.) Oroszország elveszíti a birodalmi Szovjetunió által elnyert külső és belső területeinek jelentős részét, határain kívül marad több millió orosz. Ez egyszerre birodalmi és nemzeti válság.

A katasztrófa forgatókönyv egyik változata, hogy Oroszország először gazdasági és politikai káoszba hull, majd egy orosz tekintélyelvű „kis” birodalmat teremt, és az ezredfordulóra készen áll arra, hogy megaláztatásaiért, visszaszorításáért elégtételt vegyen. Egy évtized alatt bőven eltűnik az orosz büntudat a sztálinizmusért, megtörténik a rendszer gazdasági tartalékainak feltöltése, és kialakul az új, expanzív birodalmi ideológia. (Minden határon túli orosz védelme, az „orosz egység” újjáteremtése, a nagyorosz civilizáció „újra-bevezetése”, a szláv testvériség és a moszkvai pravoszláv hit terjesztése, az iszlám, és német Európa elleni harc, a zsidó világösszeesküvés megsemmisítése – tessék választani.) Ennek első áldozataiban Európában, a Nyugat-Európa és az Egyesült Államok által közbeiktatott „puffer-államok” – a balti országok, Ukrajna, Belarusz, a Moldáviával egyesült Románia, Bulgária, Albánia, majd Lengyelország, Szlovákia, Szerbia és Horvátország. Először a korábbi sugaras gazdasági szerkezet visszaállítása következik. (Valamennyi közepes és kis ország külön-külön való rákötése Moszkvára, az energia-késztermék cserére, valamennyiük versenyeztetése a nagy orosz piacon.) Azután politikai függés – pro-orosz, pro-szláv államok és kormányok –, amikor a térségben az orosz birodalom mint ítélőbíró, mint konfliktusmegoldó jelenik meg, s amikor az

államokat barátsági és együttműködési szerződésekre kényszerítik. Majd ha kell katonai beavatkozás. A tényerésnek automatikusan áldozatai, befolyásoltjai lehetnek azok az államok, amelyek az ütköző államokkal a másik oldalon érintkeznek. Így a „három törpe” – Szlovénia, Magyarország, Csehország –, de nyilvánvalóan Németország miatt az Egyesült Európa is. A konfliktusok ugyanis tovaterjedhetnek. Természetesen az európai és az amerikaiak által a kilencvenes években meghagyott gazdasági, politikai és katonai űrben, ütköző övezetben támadt orosz túlnyomás nem maradhat következmény nélkül Európára, de a világ egyensúlyi helyzetére sem. A katasztrófális következmény egy korlátozott vagy egy globális atomháború. Magyarország a két másik törpével együtt kihúzódhatott az orosz érdekszféra közvetlen befolyása alól, de egy európai, vagy világméretű orosz visszavágás elérheti.

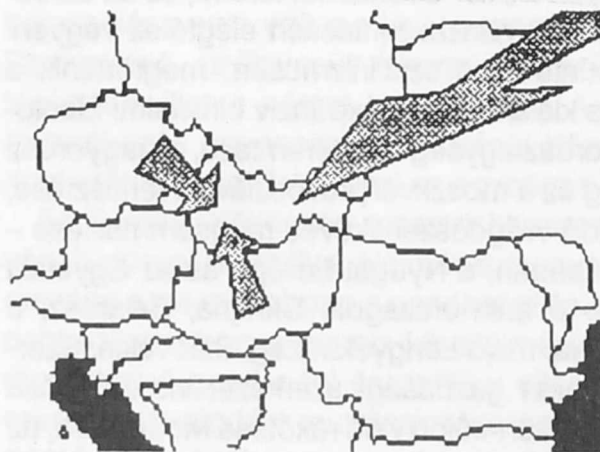
b) *Mindenki háborúja, mindenki ellen változat (kelet-európai káosz).*

A kilencvenes években Kelet-Európában *kisnemzeti és vallási háborúk* zajlanak le a gazdasági és politikai válságok, összeomlások következményeként. Ezek lehetnek korlátozott erővel megvívott melegháborúk, lehetnek blokádra épülő gazdasági hidegháborúk, állandósult határlezárások, nemzeti-ségi pogromok, exodusok és ökológiai összecsapások. A kelet-európai kisállamok arra kényszerülnek, hogy gazdaságilag önmagára támaszkodjanak, mert a Nyugat már lemondott róluk, a Kelet – Oroszország – még nem elég erős a bekebelezésükhöz, és az egymásközi kapcsolatok a párhuzamos gazdasági szerkezetek miatt szinte lehetetlenek. Az *autarchia*, a jobb-, vagy baloldali

tekintélyuralmi, önmagára támaszkodó államgazdaság szükségképpen alakít ki nemzeti és vallási egységet saját kisebbségeivel és szomszédaival szemben.

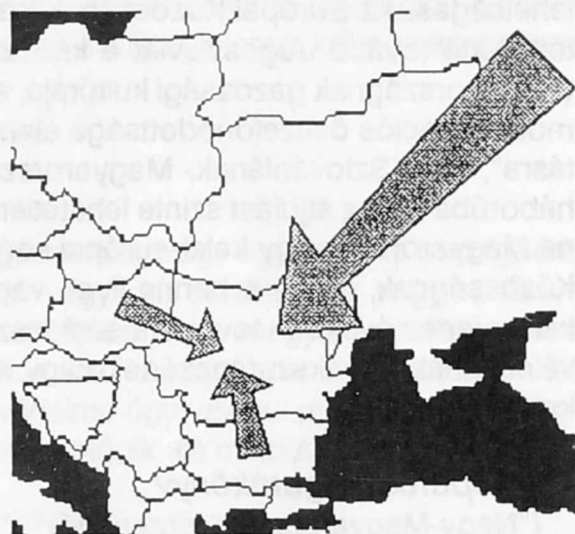
A katasztrófa forgatókönyv másik változata, hogy a térségben a helyi háborúk, a káosz uralkodik el, amelyek nem zárulnak le a kilencvenes évek elején, hanem tovább folytatódnak. Így állandósul a „csapás-ellen csapás” a balkáni térségben, Szerbia és Horvátország, Szerbia és Bosznia, Szerbia és az albán Koszovó, illetve Albánia, végül Makedónia, Bulgária, Szerbia és Görögország között. A megnövekvő

iszlám befolyás egy helyi háborús láncolatot alakít ki a Közel-Kelettől, a Balkánon át, a Kaukázustól Közép-Ázsiáig. Egy állandó tűzfészek jelenik meg Moldávia – Beszarábia és Dél-Bukovina –, illetve Észak-Bukovina körül Oroszország, Ukrajna és Románia között. Akárcsak Oroszország és Ukrajna között egy kiegyenlített erőviszony alapján Kelet-Ukrajna iparvidékei, a Krím-félsziget és a Fekete-tenger birtoklása körül. És Magyarország konfliktusokba keveredik Erdély kapcsán Romániával, a Vajdaság okán Szerbiával, vagy a Felvidék kapcsán Szlovákiával.

Kirajzolódnak a *félelem térképei*. Magyarország okkal, ok nélkül félni kezd egy szlovák-román-serb blokk kialakulásától, amely a kisantanthoz hasonlóan állandóan kész az összecsapásra a karéjába szorított Magyarországgal. Egy ilyen szövetség létrejöttének kicsiny az esélye, de arra jó, hogy a kis államok ezzel rémítségessék magukat és egymást. Így, Szlovákia félni fog egy cseh-magyar- „bekerítéstől”. Bulgária hol attól retteg, hogy az iszlám, a török „külső és belső ellenség” foglalja el, hol pedig attól, hogy Románia Dél-Dobruzsza visszaszerzéséért, Szerbia és Görögország a „makedón területekért” fognak össze ellene (Bukarest-Belgrád-Athén tengely). Románia egy orosz-ukrán-bolgár-magyar szövetségtől tart, akik lehetetlenné teszik az egyesülést Moldáviával és Észak-Bukovinával, elragadják tőle Erdélyt. Szerbia a német-olasz-magyar-horvát-bolgár világháborús tengelyhatalmi szövetség mellett, egy déli, iszlám bekerítést is érzékel. Sőt, Szerbia még büszke is arra, hogy fel kell vennie a harcot nemcsak szomszédaival, hanem akár a világ legerősebb hadseregével. (A szerb nemzeti jellem és a szellemi kohézió – némileg az izraelihez hasonlóan – a mindenkitől védelmeszt szent föld mítoszára épül.) Lengyelország előtt ismét felsejlik az évszázados fenyegetés, hogy Németország és Oroszország közé szorul, akik megegyeznek a feje fölött.

A katasztrófa Magyarország számára kettős. Ha belekerül egy tartós összecsapásba, bizonyosan kikerül az európai bekapcsolódásból. De az is bizonyos, hogy ebben a században aligha lesz képes katonai győzelmekre, tehát még megveretése is elkerülhetetlen. A beszorított, megvert, közvetítésre képtelen Magyarország a regionális konfliktusok miatt elveszíti a Kádárkorban és a békés átmenetben szerzett helyzeti előnyét, visszaszorul a magárahagyott kelet-európai térségbe.

c) Az „elhagyott kedves” változat.

Az Egyesült Európa, illetve az Egyesült Államok és Japán, a saját belső politikai és gazdasági problémáik miatt nemcsak Kelet-Európát „hagyják el”, hanem ezen belül Magyarországot is. Ennek lehetnek valóságos okai, vagy találhatnak ürügyeket is. Az „elhagyott kedves” változatban Magyarország először légüres térbe kerül – némileg a század huszas és harmincas éveivel hasonlóan –, amikor az önerőre támaszkodás, a teljes provincializálódás következik be. Ez az elhagyás, szerelmi csalódás, Európa-ellenes dühöket vált ki, amelyekre Európa még elutasítóbban felel, ami csak növeli az ellenérzéseket. A kis kelet-európai országok közé szorult Magyarország ismét az orosz hatalmi övezetbe jut, demokráciája széthullik vagy kiürül. A liberálisok hivatkozási pontja megszűnik – az európai piacgazdaságok és tömegdemokráciák hűtlen és megközelíthetetlen szeretőnek bizonyulnak. A nemzeti konzervatívok táborában a népi fundamentalista elemek jutnak túlsúlyra, a modernizációs, européer konzervativizmus fölött. A rózsaszínű, szociáldemokratizálódó baloldal egyre vörösebb, antiliberálisabb, antiimperialistább, antikapitalistább lesz. A tekintélyelvűségnek világos hivatkozási és támogatási pontjává válik Oroszország.

A katasztrófa forgatókönyv esélyei az ezredfordulón

Feltevéseim szerint az orosz birodalmi visszavágás elkerülhetetlen, csak az idejét és a területi kiterjedését nem lehet előre látni. Még a viszonylag demokratizált, vagyis

enyhített diktatúrában élő Oroszországnak is lesznek európai vágyai, mégha kezdetben saját egységéért és Szibéria újrafelfedezéséért, megtartásáért kell is küzdenie. Ma még nem lehet előre tudni, hogy a világ nagyhatalmai minden feltétel nélkül visszaszolgáltatják-e a térség döntő részét a tekintélyelvű Oroszországnak, vagy valamiféle ellenállást tanúsítanak. Nem lehet még látni, hogy Oroszországnak elegendő lesz-e blokáddal, nyomással, katonai fenyegetésekkel élnie, vagy szüksége lesz „büntető akciókra”, netán háborúra. Csak reménykedhetünk, hogy a katasztrófa nem az ezredfordulón következik be, hanem minél később, és mértéke korlátozott lesz.

A kelet-európai káosz jelentős mértékben le fog csillapodni a kilencvenes években. A viszályok egy részén már túl vagyunk, a továbbiakat éppen az orosz csendőr fogja a helyére tenni. A szlovák-román-szerb blokk lehetséges, de ereje jóval kisebb, mint a két világháború közötti kisantanté. Sok tekintetben a magyar külpolitikától és a nagyhatalmaktól fog függeni, hogy beleesünk-e a konfliktusokba. Valószínűleg Magyarország kimarad a mindenki harca, mindenki ellen világból, s ez a katasztrófa nem fog fenyegetni.

Az „elhagyásból”, a nyugat-európai „ittfelejtésből” bekövetkező káosz bármikor lehetséges. Az Európai Közösség a maga belső ellentétei, kiérletlen politikája miatt taszította tovább Jugoszláviát a káoszba, és hagyta ott a Szlovénián túli részeket. (Horvátországnak gazdasági kultúrája, a német-olasz-osztrák világgal való történeti és modernizációs összefonódottsága alapján legalább akkora esélye lett volna az „átjutásra”, mint Szlovéniának, Magyarországnak, vagy Csehországnak. Bezuhanása a háborúba ezt az átjutást szinte lehetetlenné tette. Példáján láthatjuk, hogy mivé válhatna Magyarország egy kelet-európai konfliktus esetén.) Feltevésem szerint az Európai Közösségnek, illetve a benne ilyen vagy olyan módon integrálódott országoknak a kilencvenes években továbbra sem lesz összehangolt Kelet-Európa politikája, ezért a véletlennek, a vakszerencsének nagy szerepe lesz abban, hogy mi történik Európa keleti végein.

Meglepetés forgatókönyv

(„Nagy-Magyarország” scenárió)

A kelet-középeurópai események egyik meglepetése lenne, ha Magyarország békés úton határmódosításokkal megnövekedne, vagy együttműködési alapon egy gazdasági-politikai integráció középhatalmává válna. A német egyesítés, a Szovjetunió, Jugoszlávia, Csehszlovákia szétesése után elvileg nincs meglepetés az európai határokat illetően, mégis teljesen új, meglepő helyzet lenne, ha az ezredfordulón egy középhatalmi Magyarország jelenne meg. Ennek egyik lehetősége, hogy Szerbiát, Szlovákiát, Romániát, vagy Ukrajnát a nemzetközi közvélemény, az európai közösségi intézmények, a nagyhatalmak valamilyen rendkívüli helyzetben arra kényszerítik, hogy nemzetiségi területük egészén, vagy egy részén népszavazást tartsanak a terület önkormányzatáról, illetve esetleges elcsatolásáról. Elképzelhető, hogy Szerbia horvátországi és boszniai területi követelései ellenében rákényszerül, hogy népszavazást kérjen, amelyeket csak a koszovói és vajdasági népszavazások ellenében tarthat meg. Ugyanígy Szlovákia rendkívüli állapotban „önkéntes” területmódosításra készíthető, akár Ukrajna, vagy Románia. Ezek a területi módosítások, vagy Magyarországnak mint anyaországnak jelentős autonóm önkormányzatú területekkel való együttélése „területi középhatalommá” tehetik az országot.

Másrészt, Magyarország gazdasági fejlettsége, a Nyugattal való jó kapcsolatai következtében lehet egy magyar-horvát, egy magyar-román, vagy egy magyar-szlovák integráció vezetője. Ezek az országok ma önerejükre kénytelenek támaszkodni, nyugati támogatáshoz nem jutnak az ezredfordulóig, és ki vannak szolgáltatva Oroszország és Szerbia erőteljes nyomásának. Románia egyetlen útja Magyarországon

keresztül vezet a Nyugat felé, előnyben részesíthet egy „nyugati” együttműködést egy keleti konfliktussal. A kis Szlovákia természetes partnere lenne Magyarország, ha Csehország felé nincs kiútja. Itt mindegyik kapcsolatban Magyarország az erősebb gazdasági fél.

A meglepetés forgatókönyv ("Nagy-Magyarország" szcenárió) valószínűsége mindkét változatban igen kevés. Nem valószínű, hogy akár Szerbia, akár Románia, akár Szlovákia belemenjen egy önkéntes határmódosításba. Ugyanakkor ez lenne Magyarország egyik legnagyobb tragédiája. Ha bármelyik területet örökölnénk, azok mindegyike gazdaságilag, kulturálisan fejletlenebb, ugyanakkor nemzetiségileg színezetesebb a mai magyar területeknél. Az ezredfordulóig tovább fog növekedni a gazdasági távolság Magyarország és a környező országok magyarlakta területei között. Így Magyarország gazdasági csődöket és nemzetiségi viszályokat örökölhet.

Ami egy magyar-román, magyar-szlovák, vagy magyar-horvát kisintegrációt illet, ezek valószínűsége is igazi meglepetés lenne. Magyarországnak ugyan érdeke, hogy Észak-Erdély és a Bánát gazdasági integrálásában részt vegyen, de semmiképpen se egész Románia gazdasági hátrányainak vállalása. Emellett román területen egy tőkeerős és mozgékony török versenytárssal kellene szembenéznie. A magyar-szlovák átfogó integrációs együttműködéshez ugyancsak korlátot jelent a két ország azonos ipari szerkezete.

Békés átmenet forgatókönyv

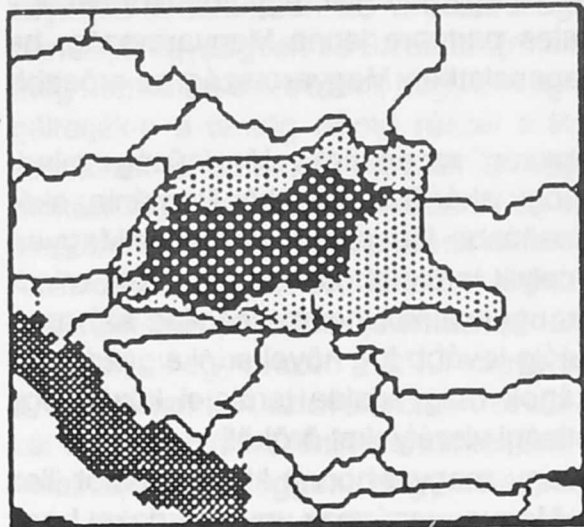
("Kis-Magyarország" szcenárió)

A békés átmenet forgatókönyve szerint Magyarország vagy egyetlen kis országgént, vagy a „Visegrádi Hármak” – valójában „Négyek” – egyik kis országgént, vagy a „Három Törpe” egyikeként az Európai Közösség előszobájába jut. A magyar kormánypolitika kettős prioritása, vagyis az európai integrációhoz való kapcsolódás és a határokon túli magyar kisebbségek érdekeinek és jogainak védelme úgy valósul meg, hogy az integrációs kapcsolódás kap fő szerepet, és ennek rendelődik alá minden más.

a) *Magyarország az „egyetlen kis ország” változat.*

Kelet-Európa országai közül valamennyi érintetté válik a regionális – etnikai, vagy vallási – konfliktusokban, vagy politikailag és gazdaságilag leszakad, kivéve Magyarországot, méghozzá a kicsiny, magát meghúzó, „gyáva” Magyarországot. E változat szerint ugyanaz történik Magyarországgal, ami 1955 után Ausztriával. Többen is elindulnak a fél-független, semleges, tömbök közötti státus felé, de csak Ausztria jut át. (Jugoszlávia, Magyarország, Lengyelország 1956-ban különböző fokozatokon, de bennragadnak a kelet-európai térségben, miközben Ausztria átlöködik korábbi helyére, Közép-Európába.) 2005-re bekövetkezhet egy „helycsere”. Ausztria továbblép Nyugat-Európába, bekerül az Európai Közösségbe, és a szabadon maradt közép-európai helyre Magyarország áll. Ekkorra már kiderül, hogy Csehországot visszahúzta Szlovákia, Szlovéniát Horvátország, Horvátországot Szerbia, Lengyelország visszasetett önmaga miatt, csak Magyarország tud illeszkedni egy észak-olasz, bajor és badeni, valamint osztrák háromszögbe. A kilencvenes években Magyarország nem az Európai Közösség nagy integrációjához, vagy az európai nemzetállamokhoz fog közelíteni, hanem a régiók és tartományok Európájához. A kis Magyarország, Giulia, Friuli, Trentino-Alto-Adige, Veneto olasz tartományokkal, Bajorországgal, Baden-Württemberggel és az osztrák keleti tartományokkal fonódik össze.

A „kis-Magyarország” a térség valamennyi összecsapásában enged. A határain kívül élő magyar nemzetiségieket az anyaország gazdasági virágzásával erősíti. A politikusok többet foglalkoznak a 10 millió magyarral belül, mint a 3,5 millióval kívül. (Kopátsy-axióma) Magyarország befolyását ugyanúgy érvényesíti, ahogy Ausztria, vagy Németország

ővezetet határaitól kétszáz kilométeres körön belül. Felvidék (Dél-Szlovákia), Kárpátalja (Ukrajna), Észak-Erdély (Románia), Vajdaság (Szerbia). Ez árut, pénzt, munkaerőt, szolgáltatást közvetít Oroszország és Európa között. A kicsiny Magyarország hátát politikailag Németországnak veti, ahogy korábban Ausztria tette. Tizenöt év alatt Európa közvetítő keleti csücskévé válik. Limes. Ezzel „civilizálja”, erjeszti az erősen „magyar típusú”, imitált, fogyasztói piacgazdaságot, és az alkudozó, fél-parlamentáris, fél-korporatív demokráciák fejlődését Szlovákiában, Romániában, Szerbiában, Horvátországban. 2005-ben, az Európai Közösség újabb kinyílásakor, a kis Magyarország bekerül, és helyére betelepülnek a csehek, a szlovákok, a szlovének, a horvátok, és egy lépcsőt lépnek a szerbek, a románok. Ennek a gradualizmusnak politikai alapjává válik, hogy valamennyi ország a nála egy fokkal fejlettebbet figyeli, annak szintjére akar elérni, tehát helyreáll az úgynevezett „európai lépcső”. A „kis-Magyarország” változatnak létezik egy „kis-Csehország”, egy „kis-Szlovénia” versenytársa is.

b) „Visegrádi Hármak”, „Hopeful Three” változat.

Magyarország a Visegrádi Hármak, illetve Négyek egyikeként jut az ezredfordulón az európai küszöbre. Ebben az esetben símán és zajtalanul megy végbe Csehország és Szlovákia kettéválása, Lengyelország túljut gazdasági és politikai válságkorszakán, nem szakad le, és Magyarország nem kerül konfliktusba sem a hármakkal (négyekkel), sem más kelet-európai országokkal. A 64 milliós, négy országból álló térség szabadkereskedelmi övezetet, politikai, gazdasági és kulturális önálló régiót alkot. A

érvényesítette Magyarországgal szemben. A magyar kisebbségek az anyaországból Romániába, Ukrajnába, Szlovákiába és Szerbiába irányuló magyar tőke, vegyesvállalati kapcsolatok, a magyarországi szélesebb fogyasztási és munkavállalási lehetőségek révén kerülnek viszonylag előnyösebb helyzetbe. Magyarország magához vonzza a szlovák, a cseh, az ukrán, a román, a szerb, a horvát és a szlovén fogyasztókat, akik csak a köztes Magyarországon tudnak megjeleníteni.

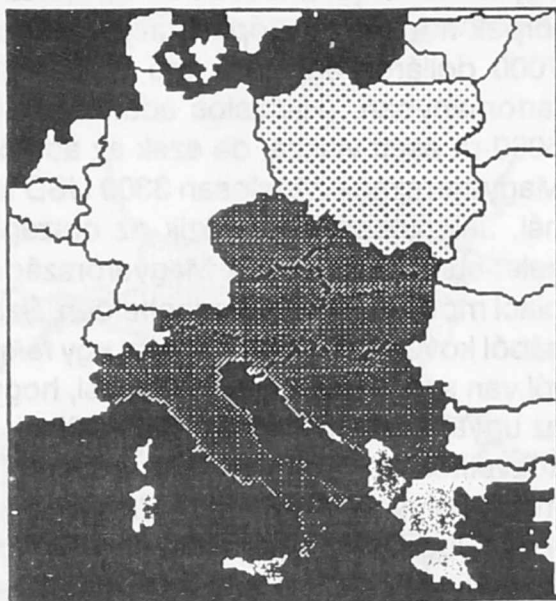
A magyar „utazók” „Vadkeletre” kalandozásaival, és a keleti „utazók” magyar kalandozásai révén kialakul egy *Forint-*

konfliktusokat nagy mértékben csökkentené, ha Szlovákia végül nem kerülne az együttes kezelésbe, mert Magyarország és Csehország, Magyarország és Lengyelország között nincsenek és nem is valószínűk politikai nézetkülönbségek, de Magyarország és Szlovákia között igen. A magyar-lengyel-cseh viszonyt inkább a tartós politikai közömbösség, érdektelenség jellemzi, vagyis csak külső kényszerre hajlandók együttmaradni. A változat feltétele, hogy a nemzetközi pénzügyi intézmények, az Európai Közösség megőrizték az együttes kezelés igényét, az országok politikai és gazdasági rendszerei közelítsenek egy-

máshoz és ne távolodjanak. A kilencvenes években beáramló külső források ne csak az infrastruktúrákat hangolják össze, de a gazdasági rendszerek piaci mechanizmusait is. A „Visegrádi Hármak” kialakítják közös gazdasági integrációjukat egy szabadkereskedelmi övezetet, összehangolják pénzrendszerüket, kölcsönösen befektetnek egymásnál, és megteremtik biztonságpolitikai együttműködésük feltételeit. Ebben a változatban Magyarország egy versengő pozíciót foglal el, ahol részesedni próbál a politikai, biztonsági, gazdasági hatalmi rendszerek elosztásából és újraelosztásából.

c) *Pentagonale-Hexagonale változat*

A Pentagonale változat Olaszország, Ausztria, Jugoszlávia, Magyarország és Cseh és Szlovákia szorosabb politikai, gazdasági és kulturális együttműködésére épült volna. Ebben az érdekközösségben egy *közép-európai* szellem valósult volna meg, vagyis arra a feltételezésre épült, hogy létezik egy közép-európai régió. A valóságban azonban valamennyi fél különböző érdekek alapján működött közre, amelyek összeegyeztethetetlennek bizonyultak. Magyar javaslatra a Pentagonale Lengyelországot is bevette a rendszerbe hatodiknak, amivel csak tovább bővült a lehetséges érdekellentétek köre. A Pentagonale és a Hexagonale addig látszott életképesnek, amíg fennállt az egységes Jugoszlávia és Csehszlovákia, és amíg Lengyelországban esély volt a liberális kormányzásra, amíg Itália önálló keleti politikáról szőtt álmokat. Az utolsó jugoszláv kormány, Markovic bukása, a délszláv háború, a lengyel Mazowiecki lemondása, az olasz politikai és gazdasági válság, Csehország és Szlovákia elválása, illetve a közép-európai illúziók szétfoslása megkérdőjelezte a további együttműködést. A Pentagonale vagy Hexagonale más összeállításban elvileg lehetséges az ezredfordulón, de ennek a változatnak kevés az esélye.

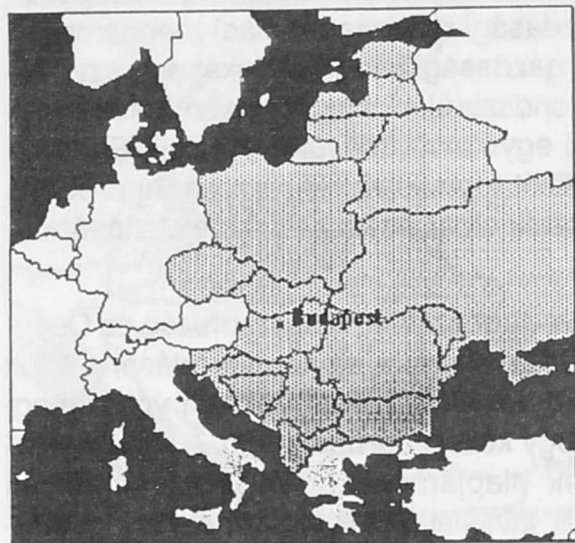

Kiválóan működhet az az *Alpok-Adria szubregionális szövetség*, amely olasz, osztrák, szlovén, horvát, magyar megyéket és tartományokat kapcsol össze, amelyből a Pentagonale kinőtt. A megyeközi, tartományközi gazdasági és kulturális kapcsolatok szorosabbá válására reális esély van a Kárpát-Eurorégió összefogás keretében is, amely Dél-kelet-Lengyelország (krosznoi régió), Nyugat-Ukrajna (Kárpátalja), Kelet-Szlovákia (Kassa, Eperjes) és Észak-kelet Magyarország (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar, Heves megyék) és majd Románia észak-nyugati tartományait fogja össze.

d) *„Intermare” változat*

A kelet-európai „harmadik utas” politikák egyik változata az Európa – Németország – és Oroszország, a kapitalizmus és a szocializmus közötti önálló, „tengertől tengerig”, a Baltikumtól az Adriáig és a Fekete-tengerig nyúló régió és regionális együttműködés.

Ebben a 180 millió embert és 18 országot magában foglaló régióban önálló gazdasági és erkölcsi elvek alapján működő piac alakul ki, ahol Lengyelország a balti államokkal, Fehéroroszországgal és Ukrajnával éppoly szoros gazdasági-politikai közösségre lép, mint Csehországgal, Szlovákiával, vagy Magyarországgal, miként Magyarország is Romániával, Szlovéniával, Horvátországgal ugyanolyan közvetlen kapcsolatokat épít ki, mint kis-Jugoszláviával vagy Bulgáriával. A Független Lengyelország Konföderációja (KPN), a változat legfőbb javaslója, egy semleges, tömbök

közötti politikai csoportosulásról álmodik, amely nem hagyja magát „kizsákmányolni” se Németországtól, se Oroszországtól. Az elképzelésnek az is feltétele, hogy a felsorolt nemzeti államok „felismerjék”, nem egymásnak ellenfelei, hanem az őket közrefogó nagyhatalmaknak, amelyek el-
lentéiket csak kihasználják.

e) „Három Törpe” változat.

Három, összesen 22 milliós törpe ország – Csehország (10,3 millió lakos), Magyarország (10,1 millió), Szlovénia (1,9 millió) – külön-külön, vagy egymással nagyon laza kapcsolatban jutnak el az Európai Közösség határához. A három kis ország

együttesen is jóval kisebb Lengyelországnál, nagyjából akkora, mint Románia. Ezek a törpék ma Kelet-Európa legfejlettebb országai. Csehország Szlovákia nélkül a 6500-7000 dolláros egy főre jutó GDP régiójában van. Szlovénia a 6000-6500 dolláros tartományban. (Hivatalos adatok szerint 1990-ben 5400 USD volt, amely 1991-ben 5060-ra esett vissza, de ezek az adatok nem tükrözik a kiterjedt árnyékgazdaságot.) Magyarország hivatalosan 3300 USD körül, de a valóságban inkább 5500-6000 USD-nél. Jelentősen különbözik az országok gazdasági és politikai kultúrája is a többi kelet-európai államtól. Magyarországon az 1968-as reformoknak, és a kádári imitált piaci módszereknek köszönhetően, Szlovéniában pedig a titoizmus piaci szocializmusából következően végbement egy *felemás polgárosodás*. Valójában az első változatról van szó, azzal a kiterjesztéssel, hogy Magyarország mellett a törpe Csehország és az ugyancsak apró Szlovénia kerülnek az Ausztria által hagyott közép-európai űrbe, a közvetítők helyébe. (A Baltikumban a törpe Észtország Finnország és Svédország mellé, helyébe.) Csehország leveti magáról Szlovákiát és Szlovéniának sikerül kibújnia a volt Jugoszlávia háborúskodó államainak gyűrűjéből. Mind a három kicsiny országocska ráilleszthető az olasz-német-osztrák útvonalra, s valamennyien képesek politikai és gazdasági kultúrájuk révén egyfajta európai beilleszkedésre. A három ország sikeresen vált le a hiperinflációs övezetről, elkerülték a gazdasági összeomlást és a konszolidáció felé haladnak. Részei egy kereskedelmi „márkaövezetnek”, és egy német kulturális övezetnek. Magyarország eddig több mint négy milliárd USD működő

tőkét vont be, Csehország 1,8 milliárdot, Szlovénia 500 milliót. Ahhoz, hogy ne szakadjanak le teljesen nem kell több, mint együttesen évi 4 milliárd, növekedésükhöz pedig évi 8-10 milliárd USD. (Ez egy évtized alatt 40, illetve 80-100 milliárd, negyede, illetve fele annak, amit Németország nyugati fele az egyesülés első 18 hónapjában a keleti német területekre költött). Mindhárom ország etnikailag homogén (Szlovéniában elenyésző más nemzetiségű él, Csehországban csak az ott dolgozó 400 ezer szlovák és a megoldatlan szudétanémet, valamint tessin-i lengyel probléma okozhat gondokat, Magyarországon pedig a cigánykérdés). Az országok már kíta-

pasztalták az etnikai összecsapások valamennyi hátrányát. Csehország, Magyarország és Szlovénia politikai rendszereiben a kilencvenes évek közepére ki fogják szorítani a bal- és jobboldali politikai szélsőségeket, és stabilizálni fogják a parlamenti rendszert. A belülről szervezett diktatúra esélyei kicsinyek.

Feltehetően a közös fellépés egyiküknek sem lenne ínyére, valamennyien egyénileg versenyeznek a legjobb törpe címre.

f) „Négy rózsaszín egér” változat

Csehország és Szlovákia szétválása után a Visegrádi együttműködés cseh megkérdőjelezésének hatására felmerült a Visegrádi Hármak felbontásának, és négy kis ország – Ausztria, Magyarország, Szlovákia és Szlovénia – együttes európai kezelésének ügye. (Ezt a javaslatot Horn Gyula MSzP pártelnök tette a davosi világgazdasági csúcstalálkozón.)

Ausztria EK csatlakozása a kilencvenes évek közepén tanulási folyamatot jelentene a másik három ország számára. Ausztria lenne a titora a csatlakozásra váróknak, mintegy bevezetné őket az Európai Közösségbe. A négy ország együttműködése javítaná a magyar-szlovák viszonyt. A négy ország együttműködésének alapja az 1994 utáni „rózsaszín kormányzás”, vagyis egy szociáldemokrata, szocialista politika. (Szlovéniában nagykoalíció, Ausztriában SPÖ-kormány, Szlovákiában HZDS-kormány, Magyarországon 1994 után MSzP vezette koalíció.)

A békés átmenet forgatókönyvnek komoly valószínűsége van. De ebből a forgatókönyvből az első, vagy az utolsó változat az elképzelhető. Az Európai Közösség nem tud, nem akar befogadni egy bizonytalan hatvannégy, vagy éppen százötven milliós térséget. A „Visegrádi Hármak” vagy „Négyek” együttes kezelését egyre nehezebb lesz fenntartani. A magántőke már megkülönböztette őket, s a kilencvenes években Csehországba és nem Szlovákiába, Magyarországra és nem Lengyelországba kívánnak beruházni, ha egyáltalán beruháznak. A „Visegrádi Hármak”, illetve „Négyek” nem akarnak igazán együttműködni, Csehország már ma kifejezte érdektelenségét. Az országok hiába kötnek szabadkereskedelmi egyezményt, nincs közöttük komoly kereskedelmi forgalom, nincsenek egymásközi vegyesvállalatok. Magyarország és Szlovákia viszonyát elfertőzi a bőszi vízierőmű és a nemzetiségi kérdés. A szlovák és a lengyel idegengyűlölő politikai rendszerek nehezen befogadhatók. Ami az egész „köztes térség” külön integrációját illeti, azt egyaránt akadályozzák az országok sugarasan kiszolgáltatott kapcsolatai Németországnak és Oroszországnak, az etnikai és a vallási hagyományos és új ellentétek, valamint az együttműködési készség hiánya. Ezért az „Intermare” regionális rendszernek a valóságos versenytársa a nemzetállami önerőre támaszkodás, a nagyhatalmi övezetekbe kerülés. Nagyon kicsi a valószínűsége a „négy rózsaszín egér” változatnak az országok és a pártok jelentős helyzetbeli különbsége miatt. E különbségeket se a történelmi hagyományokkal, se pártkapcsolatokkal nem lehet áthidalni.

Véleményem szerint Európa csak nagyon kicsiket, és csak szigorú vizsgáztatás után vesz be. Ilyen vizsgáknak talán egy konszolidált Magyarország, Csehország és Szlovénia felelhet meg. De ezek egymást is kilökhetik a versenyben. Természetesen Csehország és Szlovénia is a tartományok, a régiók Európájára építenek. Csehország

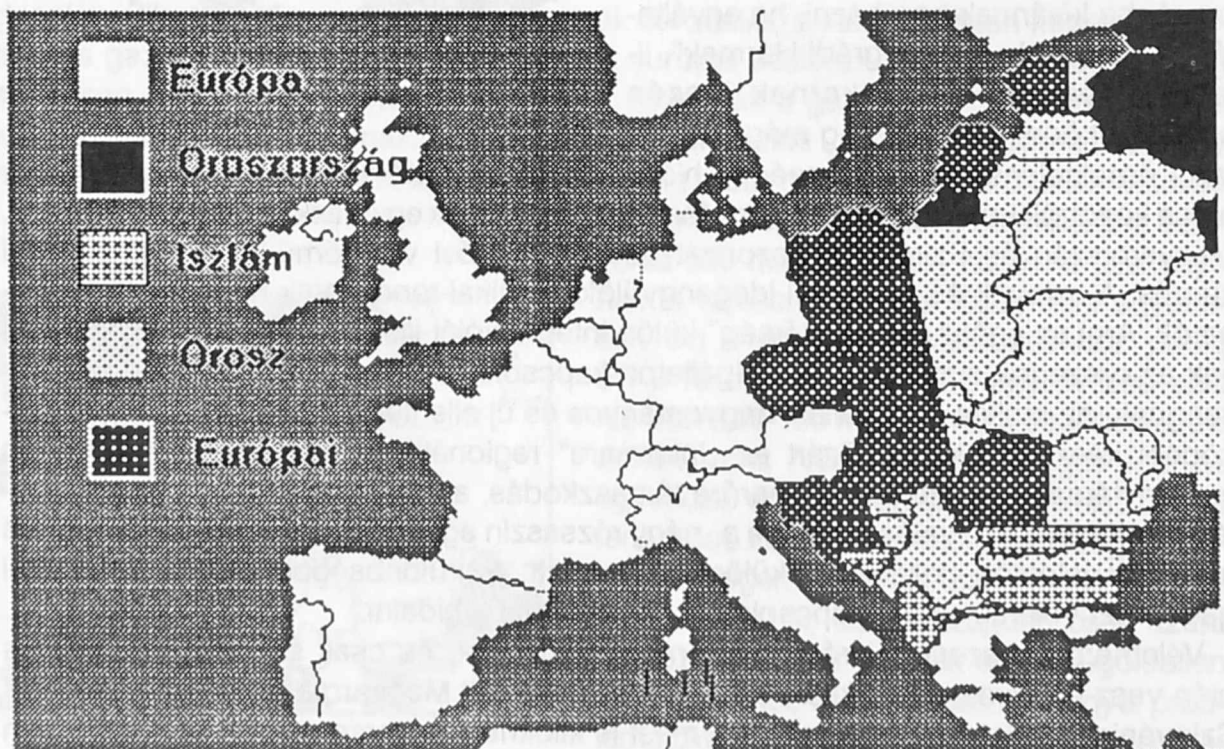
Bajorországra és Ausztriára, Szlovénia ugyanazokra, akikre Magyarország.) Lehetséges-e a Három Törpének nem Németországra, illetve a német befolyási övezetre alapoznia? Van-e esély arra, hogy a térségben – Magyarországon, Csehországban és Szlovéniában –, francia, brit, észak-amerikai, vagy távol-keleti befolyás jelenjen meg? Feltevésem szerint az országok kereskedelmileg már ma Németországtól függenek, Csehország és Szlovénia a működő tőke szempontjából is. De ami ennél lényegesebb, hogy *mindhárom társadalom fogyasztói, életmódbeli mintája a német és az osztrák társadalmak*. Az utánzásos gazdasági kultúrában a magyar, a cseh és a szlovén polgár a bajor autókat, az osztrák házakat, az északolasz lakásberendezéseket látja mintaként maga előtt. Hiába döntenének politikusaik az amerikai, vagy a távol-keleti kapcsolat mellett, a társadalmak vonzódása a német fogyasztói tér maradna.

A mai előrelátás szerint Európának leginkább a *Három Törpe békés átmenete* felelne meg, s ez is a leginkább elképzelhető.

Természetesen Kelet-Európa egésze számára a Visegrádi Hármak, illetve Négyek, valamint Szlovénia és Horvátország formulája lenne a legkedvezőbb, ha ezt Európa és a világ tőkeberuházói akarnák és bírnák. Ez sokkal nagyobb biztonságot jelentene nemcsak a térség, hanem egész Európa számára is. Ehhez azonban jóval nagyobb tőke kell, mint amit a világ ma és az elkövetkező évtizedben hajlandó megkockáztatni. Itt ugyanis összehangolt *modernizációs programokra* lenne szükség, amit Európa még önmagán belül sem tud megcsinálni.

Összefoglalás

Az ezredfordulóra a kelet-európai ideiglenes vákum betöltődik. Európa (Németország) és a nyugati hatalmak kettős ütköző övezetet alakítanak ki részben Oroszország, részben az iszlám befolyással szemben. A kettős ütköző zóna felfogja a politikai és gazdasági emigránsok áradatát, a fogyasztói és munkavállalói rohamokat, és amennyire lehet a katonai konfliktusokat.

Kelet-Európa befolyási övezetei

Az ütköző zóna külső körében a balti államok, Lengyelország, Szlovákia, Románia, Horvátország puha övezetet képeznek. A belső körben Csehország, Magyarország és Szlovénia lapulnak. A külső kör számára Európának nincs se politikai, se katonai, se gazdasági garanciája. Ennek garanciái az amerikai-orosz megállapodásoktól függenek. A belső ütköző zónát Európa csak arról biztosítja, hogy megvédelmezi külső támadásokkal szemben, de nem támogatja, ha a konfliktust maga idézi elő. (Ez a garancia hasonlítani fog ahhoz, amit a NATO-Varsói Szerződés szembenálláskor a semleges Ausztria, Finnország, és részben az el nem kötelezett Jugoszlávia kapott.)

Csehország, Magyarország és Szlovénia a gazdasági növekedést, a biztonságot és az egyensúlyt fogják választani a területi terjeszkedéssel, az etnikai hatással szemben. A magyar politika a magyar állampolgárok után bele fog nyugodni a „kis-magyarországi” létbe, elfogadják a határok sérthetetlenségét. Oroszország és az iszlámot képviselő Törökország gazdasági és politikai befolyásuk alá vonják az Európa által „átengedett” területeket. De hatásuk nem, vagy kevéssé éri el a „Három Törpét”, a belső ütköző zónát. Ha az Egyesült Államok és Európa megerősíti a gazdasági és infrastrukturális kapcsolatokat a belső és a külső ütköző zóna államai, régiói között, akkor van remény a békés fejlődésre.

1993. január.

(Folytatjuk a 7. számban.)